

Nr 24

Utlåtande i anledning av motioner angående näringslivets kapitalförsörjning m. m.

Bankoutskottet har i sitt föregående utlåtande, nr 23, behandlat vissa motioner såvitt de avser Sveriges investeringsbank AB. I förevarande utlåtande behandlas i ett sammanhang dels dessa motioner i övriga delar, dels ett antal andra motioner som likaledes innehåller förslag avseende näringslivets kapitalförsörjning. Bland de frågor som berörs är utnyttjandet av allmänna pensionsfondens medel. Motioner angående återlån från allmänna pensionsfonden behandlar utskottet i ett särskilt utlåtande, nr 25.

Ett flertal frågor inom det angivna ämnesområdet behandlas i de likalydande motionerna I: 657 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 835 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära att en parlamentarisk utredning skyndsamt tillsättes för övervägande av möjligheterna att öka kapitaltillgången och underlätta näringslivets kapitalförsörjning i syfte att möjliggöra en snabbare ekonomisk tillväxt och standardhöjning i vårt land; samt att åt sagda utredning skall uppdras att särskilt pröva

1. en sådan utformning av Sveriges investeringsbank AB och investeringsbanksverksamheten att monopol och maktkoncentration så långt som det är möjligt undvikes och verksamheten icke kan utnyttjas i socialiserings-syfte,
2. åtgärder i syfte att stimulera det enskilda sparandet,
3. frågan om för den ekonomiska tillväxten nödvändig självfinansieringsgrad i näringslivet,
4. möjligheter att utforma kreditmarknaden på sätt som smidigare än nuvarande ordning kan tillgodose näringslivets behov,
5. möjligheter att i ökad utsträckning föra medel från allmänna pensionsfonden till utnyttjande för investeringar i näringslivets uppbyggnad,
6. särskilda åtgärder i syfte att tillgodose de mindre företagens kapitalbehov.

Såvitt motionerna avser Sveriges investeringsbank AB (punkten 1 i det föreslagna utredningsuppdraget) har de behandlats i utskottets utlåtande nr 23.

Närbesläktade önskemål framförs i de likalydande motionerna I: 182 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 238 av herr *Bohman m. fl.*, vari yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa att Kungl. Maj:t måtte

dels efter utredning framlägga förslag till ombildning av Sveriges investeringsbank AB, ökade möjligheter till insyn däri samt medverkan från utomstående institutioner efter de riktlinjer som angivits i motionerna,

dels låta utreda de förutsättningar och former under vilka allmänna pensionsfondens medel i ökad utsträckning kan kanaliseras genom de befintliga enskilda instituten till kreditmarknaden,

dels ock beakta vad i motionerna i övrigt anförts.

Även dessa motioner har såvitt de avser Sveriges investeringsbank AB (första ledet i hemställan) behandlats i utskottets utlåtande nr 23.

Frågan om utnyttjandet av allmänna pensionsfondens medel beröres vidare

dels i de likalydande motionerna I: 130 av herrar *Brundin* och *Lundberg* samt II: 204 av herr *Thylén m. fl.*, vari hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla om en utredning om ändrade former för utlåning från allmänna pensionsfonden, varvid särskilt bör beaktas möjligheterna att utnyttja banksystemet för en vidgad marknadsmässig användning av pensionsmedlen,

dels i de likalydande motionerna I: 74 av herr *Werner* och II: 64 av herr *Hermansson m. fl.*, vari bl. a. hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära en snabb översyn av allmänna pensionsfondens placeringsreglemente.

I sistnämnda motioner har ställts ytterligare två yrkanden, vilka utskottet behandlat i sina utlåtanden nr 18 och 19.

Den i de ovannämnda motionerna I: 657 och II: 835 berörda frågan om de mindre företagens kapitalförsörjning behandlas ytterligare

dels i de likalydande motionerna I: 666 av herr *Axel Kristiansson m. fl.* och II: 849 av herr *Sjönell m. fl.*, vari hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla om utredning och förslag om inrättandet av ett emissionsinstitut, avsett att tillhandahålla riskvilligt kapital till mindre och medelstora företag, som inte själva har tillgång till aktie- och obligationsmarknaden,

dels i de likalydande motionerna I: 667 av herr *Johan Olsson* och II: 846 av herr *Sjönell*, vari hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla om utredning och förslag i syfte att underlätta kapitalanskaffningen för mindre och medelstora företag och att därvid särskilt uppmärksammas familjeföretagens speciella problem bl. a. i samband med generationsskiften.

Motionerna

I motionerna I: 657 och II: 835 uttalas att det är angeläget att genom en mera aktiv näringspolitik effektivare tillvarata möjligheterna till ekonomisk tillväxt och standardhöjning i vårt land. Den parlamentariska utredning som påfordras skall förutsättningslöst bedöma de samhällsekonomiska behov som kreditmarknaden skall tillfredsställa. De reformkrav som anges är grundade på uppfattningen att väsentligt ökade investeringar för modernisering av produktionsapparaten är nödvändiga för att möjligheterna till produktivitet och konkurrenskraft skall kunna tillvaratas effektivt och samsättningen tryggas. Motionerna an knyter till det näringspolitiska program som centerpartiet och folkpartiet framlade vid riksdagsbehandlingen 1967 av förslaget om inrättande av Sveriges investeringsbank AB. Beträffande de skilda punkterna an förs bl. a. följande.

Näringslivets kapitalförsörjning kräver ett ökat sparande. Regeringen har alltför ensidigt satsat på det offentliga och kontraktuella sparatet. Dess avsikt har därvid varit att ge myndigheterna ökade möjligheter att styra den privata företagsamheten, vilket kan leda till koncentration på ett fåtal större företag och ett tillbakaskjutande av mindre och medelstora företag. I syfte att stimulera det enskilda sparatet bör särskilda skattepremier övervägas och inflationen bekämpas på ett mera målmedvetet sätt.

Näringslivets självfinansieringsförmåga har minskat kraftigt under 1960-talet och därigenom sjunkit till en nivå som är alltför låg med tanke på att ett allt större risktagande krävs vid näringslivets investeringar. En alltför hög självfinansieringsförmåga kan å andra sidan leda till ett trögrörligt näringsliv. Vad som är den för näringslivet lämpliga självfinansieringsgraden är en besvärlig avvägningsfråga, som nu måste prövas.

Det ökade kapitalbehovet inom näringslivet ställer nya krav på kreditmarknaden. En kompromiss måste åstadkommas mellan behovet av ett utvecklingsbefrämjande risktagande och kravet på samhällelig stabilitet. Kreditmarknaden måste kunna transformera ett sparande, som till stora delar inte är riskvilligt, till ett ganska betydande risktagande.

Ett första steg för att tillföra företagen riskkapital är att förbättra aktie- marknaden. Naturligt är därvid att öka allmänhetens sparande i aktier. En mera omfattande emissionsverksamhet inriktad på ett enskilt sparande kräver att också sekundärmarknaden för aktier fungerar. Den institutionella brist som råder på den svenska marknaden genom frånvaron av emissionsinstitut bör repareras. Aktieägandet kan också breddas genom vissa typer av vinstandelssystem. Nya placeringsformer, såsom vinstandelslån och konvertibla lån, bör introduceras.

För att kreditmarknadens finansiella resurser i större utsträckning skall gå till näringslivet erfordras en omstrukturering av de skilda låneinstitu-

tionernas utlåningsmönster. Emissionskontrollen föranleder att kapitalmarknaden ofta inte kan tillfredsställa marknadsbehoven av långfristiga lån. För bankerna är en relativt stor rörelsefrihet motiverad. På inlåningssidan är för deras del ett ökat inslag av långfristiga placeringar önskvärt. Möjligheten till friare internationella kapitalrörelser bör prövas.

Medel från allmänna pensionsfonden bör i ökad utsträckning kanaliseras till näringslivet. Bl. a. bör bankerna få möjlighet att mot förlagsbevis låna i fonden. En mera decentraliserad förvaltning av denna, t. ex. genom att varje delfond får en separat verkställande ledning, framstår som angelägen.

De snabbast expanderande företagen tillhör ofta kategorin småföretag. Dessa har lägre självfinansieringsgrad än de större företagen och har svårare att anskaffa kapital. Emissionsinstitut eller rätt för bankerna att överta aktier i fast räkning skulle för de mindre företagen öppna en central marknad som annars i praktiken förblir stängd för dem. Investeringsbolag som sakkunnigt kan förvalta allmänhetens aktiesparande i mindre och medelstora företag är önskvärda; deras placeringar bör dock ha formen av minoritetsposter. Utlåningen från AB Industrikredit och AB Företagskredit bör utvecklas och förhandlingar inledas med de privata delägarna i dessa institut om en ökning av aktiekapitalet. De nämnda institutens säkerhetsbestämmelser torde behöva liberaliseras, och deras utredningskapacitet bör ökas. Kreditstödet via företagareföreningarna måste vidare ges ökad kapacitet.

I motionerna *I: 182* och *II: 238*, vilka i första hand avser frågan om en ombildning av Sveriges investeringsbank AB, anföres att de enskilda kreditinstituten måste beredas liknande möjligheter som investeringsbanken att i allmänna pensionsfonden återfinansiera sådana krediter som den statliga banken avses lämna. I vilka former denna möjlighet skall skapas säges inte låta sig preciseras utan vidare utredning.

I motionerna *I: 130* och *II: 204* redovisas inledningsvis antalet företagsnedläggningar och driftsinskränkningar åren 1963—1967 såvitt avser företag som berörts av arbetsmarknadsparternas varselöverenskommelse. Orsaken till de angivna åtgärderna säges oftare vara likviditetssvårigheter än ändrade förutsättningar för företaget eller branschen. Det borde, anser motionärerna, vara naturligt att söka tillgodose företagets kreditbehov med hjälp av de redan befintliga kreditinstituten. Därvid riktas uppmärksamheten på allmänna pensionsfonden. Den återlånerätt som nu existerar betecknas som en chimär. Den sporrar inte, framhåller motionärerna, till en rationalisering av företagen. Automatisering och anskaffning av en kapitalkrävande maskinpark borde inte få leda till att företagen får försämrade återlånemöjligheter. Vid en utredning av systemet med återlån bör enligt motionärernas förslag prövas om inte de ordinarie kreditinstituten

borde få tillfälle att uppta förlagslån i allmänna pensionsfonden. De skulle härigenom få en gemensam pott för fördelning i form av krediter enligt marknadsmässiga grunder och under bankmässiga former.

Den omfattande motiveringen till de olika förslag som framläggs i motionerna I: 64 och II: 74 har sammanfattats i utskottets utlåtande nr 18. Beträffande det nu aktuella yrkandet anföres, att en av de åtgärder som erfordras för att möta den ökade struktur- och konjunkturarbetslösheten och säkra rätten till arbete och inkomstrygghet är att allmänna pensionsfonden användes för utbyggnad av industrier grundade på modern teknik och för att öka samhällets och löntagarnas inflytande inom näringslivet.

I motionerna I: 666 och II: 849 framhålles att de mindre och medelstora företagen vanligen i jämförelse med storföretagen arbetar med ett mycket litet kapital, något som betingas av olika förutsättningar att hålla kvar intjänade medel i företaget och att erhålla tillskott från ägarna. Deras situation säges därjämte försämrats av att de saknar tillgång till flera av de finansieringskällor från vilka större företag kan anskaffa långfristiga krediter. Detta gäller inte bara aktie- och obligationsmarknaden utan även varukrediter och utländskt kapital. Företagens expansionsmöjligheter blir till följd härav, säger motionärerna, starkt begränsade. Ägarna till ett stort antal familjeföretag har tvingats välja mellan en begränsad expansionstakt i sitt företag och överlåtelse av hela företaget till finansiellt starkare intressenter, t. ex. investmentbolag och s. k. utvecklingsbolag i nära förbindelse med affärsbankerna. Åtskilliga familjeföretag, även mycket stora sådana, har sålunda fått starka anknytningar till affärsbankerna. Denna utveckling är enligt motionärernas uppfattning allvarlig, eftersom den leder till en betydande maktkoncentration inom näringslivet utan att denna är motiverad av lönsamhetsskäl. Särskilda åtgärder anses därför böra vidtas för att ge de mindre och medelstora företagen ökade möjligheter att anskaffa långfristigt och riskvilligt kapital. Det föreslagna emissionsinstitutet avses skapas i samverkan mellan staten och det privata näringslivet. Grundkapitalet förutsättes tillskjutas av staten och affärsbankerna gemensamt. Försäljning av andelar till allmänheten anses också kunna övervägas. Den övervägande delen av kapitalet skall emellertid upplånas på obligationsmarknaden eller på annat sätt. Allmänna pensionsfondens medel skall sålunda kunna komma de mindre företagen till godo. Kreditgivningen avses skola ske i form av långfristiga reverslån, förlagslån och aktieteckning, den senare dock begränsad till minoritetsposter. Institutets verksamhet anses böra regleras genom särskild lagstiftning.

Likartade synpunkter framförs i motionerna I: 667 och II: 846. Till en början behandlas där självfinansieringsgradens variationer mellan olika

branscher. En allmän försämring av likviditeten inom handel och industri påtalas. I samband därmed konstateras att de mindre och medelstora företagen drabbats hårdare av den restriktiva kreditpolitiken än de större företagen. Motionärerna anför att de mindre industriföretagen har en god produktivitetsutveckling och ger god avkastning på nya investeringar. Mot denna bakgrund begärs överväganden av hur en mera riskbetonad utlåning till sådana företag skall kunna åstadkommas. Även i dessa motioner riktas kritik mot tendensen att investmentbolag köper upp fåmans- och familjeföretag och därigenom åstadkommer en icke önskvärd koncentration av inflytande och beslutanderätt inom näringslivet.

Uppgifter i anslutning till motionerna

Flertalet av de frågor som behandlas i motionerna aktualiserades våren 1967 i samband med att proposition framlades om inrättandet av Sveriges investeringsbank AB. Förslag avseende de mindre och medelstora företagens kapitalförsörjning har vid ofta återkommande tillfällen prövats av riksdagen. I det följande lämnas vissa uppgifter i anslutning till motionerna, varvid bl. a. hänvisas till tidigare ställningstaganden av bankoutskottet och riksdagen till de berörda spörsmålen.

Sparstimulerande åtgärder

I gemensamma partimotioner av centerpartiet och folkpartiet 1967, föranledda av propositionen om inrättande av Sveriges investeringsbank AB, föreslogs att en skyndsam parlamentarisk utredning skulle verkställas bl. a. rörande grunddragen i de politiska åtgärder som behövs för att öka den samlade kapitaltillgången i landet, i första hand genom stimulans av enskilt sparande. Bankoutskottet framhöll (utl. 1967: 33, s. 20) att yrkanden i samma riktning hade framförts inom riksdagen i åtskilliga tidigare sammanhang. Så sent som i början av maj 1967 hade riksdagen på hemställan av bevillningsutskottet avslagit olika yrkanden rörande åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet. Utskottet fann inte att genom de föreliggande motionerna framförts argument som föranledde ett ändrat ställningstagande till krav på utredning om stimulans av det enskilda sparandet. I en reservation yrkades bifall till förslaget om utredning. Riksdagen följde utskottet.

Vid årets riksdag har ånyo väckts motioner om sparstimulerande åtgärder vid beskattningen. Över dessa motioner kommer bevillningsutskottet senare att avge betänkande.

Företagens självfinansiering

Frågan om den önskvärda självfinansieringsgraden inom näringslivet diskuterades i propositionen nr 56 år 1967 angående Sveriges investeringsbank AB (s. 26). Föredragande statsrådet framhöll att denna fråga aktualiserade väsentliga avvägningsproblem i ekonomin. Å ena sidan kunde man inte bortse från risken att en sjunkande självfinansieringsgrad i vissa fall hade en negativ effekt på företagens benägenhet att investera. Å andra sidan skulle en ökning av självfinansieringsmöjligheterna innebära att företagsvinsterna expanderade på bekostnad av lönernas andel av produktionsresultatet. En sådan utveckling betecknades som mindre önskvärd från fördelningspolitisk synpunkt. Dessutom, framhölls det, kan investeringsverksamhetens fördelning mellan olika företag bli mera rationell om finansieringen sker via en fungerande kreditmarknad, där bedömningen gäller framtida avkastning av olika projekt, än om investeringsfördelningen bestäms av vinstutvecklingen i förfluten tid. Det vore därför viktigt att söka nå en lämplig avvägning mellan dessa olika krav, varvid måste beaktas att det funnes en kritisk punkt under vilken självfinansieringen inte borde sjunka om tillväxten i vår ekonomi skulle bestå.

I anslutning till propositionen föreslogs i centerpartiets och folkpartiets gemensamma partimotioner att en parlamentarisk utredning skulle få i uppdrag att överväga bl. a. vilken minimigrad i fråga om självfinansiering som måste anses nödvändig för olika företagstyper om en önskvärd ekonomisk tillväxt skulle kunna säkras. I partimotioner från högerpartiet uttalades farhågor för att en alltför låg självfinansieringsgrad kunde leda till minskad investeringsvilja.

Bankoutskottets bedömning (utl. 1967: 33, s. 16 f.) av förslaget om en utredning av nu nämnt slag skedde mot bakgrunden av att självfinansieringsgraden endast delvis kan påverkas genom ekonomisk-politiska åtgärder. Utskottet anslöt sig till det resonemang som fördes i propositionen och framhöll bl. a. att kreditpolitikens möjligheter att påverka investeringsutvecklingen ökar ju större externfinansieringen är. Någon utredning i ämnet fann utskottet inte erforderlig; en sådan påyrkades emellertid i en reservation till utskottets utlåtande. Riksdagen godtog utskottets ståndpunkt.

Kreditmarknadens utformning, m. m.

Olika reformer i syfte att ge kreditmarknaden ökade möjligheter att tillgodose näringslivets behov har på senare tid genomförts eller föreslagits.

Inrättandet av Sveriges investeringsbank AB avsåg att underlätta finansiering av sådana investeringsprojekt inom näringslivet som inriktas på rationalisering, strukturanpassning och utveckling. Beträffande investeringsbanken hänvisas till utskottets föregående utlåtande, nr 23.

Kreditinstitututredningen har i sitt betänkande »Samordnad banklagstiftning» (SOU 1967: 64) föreslagit ett för samtliga bankinstitut gemensamt

regelsystem, som bl. a. innefattar väsentligt utvidgade möjligheter att lämna kredit utan särskild säkerhet samt borttagande av de begränsningar i fråga om tillåtna utlåningsformer som nu gäller för vissa bankinstitut. Utredningen har också föreslagit att bankinstituten skall få rätt att i samband med emission på aktiemarknaden förvärva och under viss tid inneha aktier. Avsikten med detta förslag sägs vara att råda bot på den institutionella brist som för närvarande föreligger på den svenska kapitalmarknaden genom avsaknaden av speciella emissionsbanker med uppgift att medverka vid aktieemissioner på marknaden. En proposition grundad på kreditinstitututredningens betänkande torde vara att vänta till höstsessionen av årets riksdag.

Ändringar i banklagen m. fl. författningar i syfte att få till stånd en bättre fungerande kapitalmarknad föreslogs 1967 i dels högerpartiets, dels centerpartiets och folkpartiets parlotioner i anledning av propositionen om inrättande av Sveriges investeringsbank AB. Förslagen, som avsåg bl. a. nya kreditformer, kreditinstitutens placeringsbestämmelser och aktiemarknadens funktionssätt, vann stöd i reservationer till bankoutskottets utlåtande (1967: 33) men avstyrktes av utskottets majoritet. Utskottet hänvisade i huvudsak till kreditinstitututredningens då ännu pågående arbete. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Allmänna pensionsfonden och näringslivet

Allmänna pensionsfondens tillgångar får enligt reglementet angående fondens förvaltning (SFS 1959: 293; ändringar SFS 1963: 78, 1965: 132 och 1967: 345) placeras dels i vissa slag av obligationer och andra skuldförbindelser, däribland obligationer och andra för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar som offentligen utbjudits av svenskt bankaktiebolag, dels i fordran hos kreditinrättning i den mån denna enligt vad därom är stadgat har beviljat avgiftsbetalare återlån av erlagda avgifter. För ytterligare uppgifter om återlånen hänvisas till utskottets följande utlåtande, nr 25.

Följande tabell visar fördelningen av allmänna pensionsfondens totala placeringar mellan olika låntagargrupper i milj. kr. anskaffningsvärden och i procent vid utgången av åren 1964—1967:

	1964		1965		1966		1967	
	Mkr	%	Mkr	%	Mkr	%	Mkr	%
Statspapper	700,1	9,6	979,3	9,4	1 210,7	8,3	1 455,1	7,6
Bostadskrediter . .	3 021,4	41,5	4 245,2	40,7	6 599,3	45,2	8 560,4	44,4
Kommuner	1 139,5	15,7	1 672,5	16,0	1 963,9	13,5	2 426,8	12,6
Näringslivet	2 346,1	32,2	3 480,5	33,3	4 777,6	32,6	6 651,2	34,5
Industriföretag								
m. fl.	1 820,2	25,0	2 566,3	24,6	3 349,8	22,9	4 915,7	25,5
Jordbruk	250,1	3,4	349,6	3,3	474,4	3,2	582,4	3,0
Återlån	275,8	3,8	564,6	5,4	953,4	6,5	1 153,1	6,0
Utländska obliga- tioner	72,4	1,0	64,0	0,6	59,0	0,4	120,5	0,6
Banktillgodoha- vanden	1,5	—	1,4	—	6,4	—	63,7	0,3
	7 281,0	100,0	10 442,9	100,0	14 616,9	100,0	19 277,7	100,0

De placeringar som avser näringslivet — bortsett från återlånen — fördelar sig på obligationer (huvudparten), förlagsbevis och fordringsbevis utställda av kreditaktiebolag. Lånen till näringslivet via kreditaktiebolag hade vid 1967 års utgång något större omfattning än återlånen (1 302,0 milj. kr.; 6,7 procent av de totala placeringarna).

En undersökning av möjligheterna att öka antalet kanaler från allmänna pensionsfonden till näringslivet föreslogs i centerpartiets och folkpartiets gemensamma partimotioner 1967 i anledning av propositionen om inrättande av Sveriges investeringsbank AB. Som exempel på tänkbara lösningar nämndes att bankerna skulle ges möjligheter att mot förlagsbevis låna i allmänna pensionsfonden och att denna skulle överta en del av bankernas obligationsinnehav. Bankoutskottet (utl. 1967: 33, s. 17) ansåg det även utan utredning vara uppenbart att den av motionärerna utpekade vägen inte vore särdeles framkomlig. En avsevärd upplåning i allmänna pensionsfonden från bankernas sida, vilken av dem lades till grund för en långfristig kreditgivning, skulle nämligen förutsätta att fonden antingen gjorde avkall på sina säkerhetskrav, ett alternativ som utskottet fann uteslutet, eller fick dem tillgodosedda genom ett omfattande statligt garantisystem. Det senare skulle, anförde utskottet, innebära ett avsevärt statligt engagemang som motionärerna från sina utgångspunkter inte torde förorda och som med större fördel kunde ges formen av en direkt statlig kreditgivning. Riksdagen anslöt sig till utskottets ståndpunkt och avtog en reservation enligt vilken bl. a. den nämnda undersökningen skulle komma till stånd.

Samma fråga behandlades ånyo av riksdagen under höstsessionen 1967 (BaU 49). Förslaget om utredning avisades därvid av riksdagen, som biföll en reservation av utskottets socialdemokratiska ledamöter vari hänvisades till att, enligt vad utskottet under hand inhämtat från finansdepartementet, en utredning rörande frågor om allmänna pensionsfondens förvaltning m. m. avsågs bli tillsatt. I sammanhanget erinrades om att överdirektören i konjunkturinstitutet Börje Kragh i sin utredning om finansiella långtidsperspektiv inom samhällsekonomin (SOU 1967: 6) hade som ett alternativ för allmänna pensionsfondens placeringar angivit att dessa i långt större utsträckning än tidigare slussades till näringslivet via affärsbankerna. Utskottets majoritet hade velat i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att den aviserade utredningen skulle få i uppdrag att pröva hur allmänna pensionsfondens resurser i nya former skulle kunna ställas till näringslivets förfo-gande.

Samtidigt avtog ett av vänsterpartiet kommunisterna framfört motionsyrkande om en snabb översyn av reglementet angående allmänna pensionsfondens förvaltning. Förslaget tog sikte på en ökad insats från fondens sida i näringslivet genom direkt engagemang i olika företag. Utskottet framhöll att även detta spörsmål torde komma att prövas vid den stundande nya utredningen, varför ingen åtgärd från riksdagens sida vore motiverad.

De mindre och medelstora företagens kapitalförsörjning

Frågor rörande de mindre och medelstora företagens kapitalförsörjning behandlades av riksdagen senast hösten 1967. I sitt utlåtande (nr 57) över motioner i ämnet lämnade bankoutskottet en redogörelse för de förslag som 1962 års företagareföreningsutredning i sitt betänkande (SOU 1967: 40) framlagt rörande bl. a. kreditstödet till sådana företag. På grundval av detta betänkande har nyligen i propositionen nr 61 framlagts förslag till riktlinjer för företagareföreningarnas fortsatta verksamhet. I propositionen, vilken hänvisats till statsutskottet, föreslås bl. a. viss utvidgning av det kreditstöd som förmedlas av företagareföreningarna.

I ett tidigare utlåtande i samma ämne (1966: 32) redovisade utskottet utförligt remissyttranden som inhämtats från statliga myndigheter, kreditmarknadsorganisationer och sammanslutningar av företrädesvis mindre och medelstora företag och vari dessa företags kreditförsörjningsproblem behandlades. Likartade synpunkter kom till uttryck i remissyttrandena över de promemorior varpå förslaget om inrättande av Sveriges investeringsbank AB grundades (prop. 1967: 56, s. 59 ff.). Till vissa närbesläktade frågor torde utskottet få återkomma i ett senare utlåtande över motioner (I: 396 och II: 496 samt I: 665 och II: 848) vari föreslås att de mindre företagens villkor skall utredas.

I den reservation till utskottets nyssnämnda utlåtande nr 57 år 1967 som bifölls av riksdagen hänvisades vad gällde finansieringsfrågorna till företagareföreningsutredningens förslag samt till kreditinstitututredningens och företagsskatteutredningens pågående arbete. I anslutning härtill konstaterades att komplexet av frågor rörande de mindre företagens finansiering hade ägnats och ägnades intresse i sådan utsträckning att det inte vore påkallat att tillsätta en ny utredning i ämnet. Beträffande den i sammanhanget också aktuella frågan om investmentbolagens förvärv av familjeföretag och den icke önskvärda koncentration av inflytande och beslutanderätt inom näringslivet som i vissa motioner angivits bli en följd av den pågående utvecklingen påpekades att ämnet var föremål för koncentrationsutredningens intresse. Denna utredning har sedermera framlagt betänkan den där hithörande frågor berörs. Särskilt må hänvisas till »Kreditmarknadens struktur och funktionssätt» (SOU 1968: 3) samt »Industrins struktur och konkurrensförhållanden» (SOU 1968: 5).

AB Industrikredit och AB Företagskredit

AB Industrikredit och AB Företagskredit har båda till uppgift att medverka vid finansiering av företrädesvis mindre och medelstora företag genom utlämnande av huvudsakligen långfristiga lån. Båda företagen ägs till hälften av staten och till hälften av affärsbankerna. Långgivningen från AB Industrikredit avser primärkrediter; betryggande säkerhet för lånen skall föreligga i form av pant eller borgen. AB Företagskredit tillhandahåller sekundärkrediter mot säkerhet som bolaget finner betryggande; några sär-

skilda krav i fråga om säkerhetens art finnes inte angivna i bolagsordningen. Bolagens utlåningskapacitet bestäms av deras upplåningsrätt, som i sin tur står i viss relation till storleken av vederbörande bolags garantifond och eget kapital. Vid utgången av år 1967 uppgick utlåningen från AB Industrikredit till (avrundat) 773 milj. kr. Härtill kom beviljade men ännu icke utlämnade krediter till ett belopp av 303 milj. kr. Summan av under året utlämnade lån, minskad med årets amorteringar, var 178 milj. kr. Bolagets utlåningskapacitet var vid nämnda tidpunkt 1 020 milj. kr. AB Företagskredits utlåning var 86 milj. kr., vartill kom beviljade krediter på 44 milj. kr. Årets långivning minskad med amorteringarna uppgick till 25 milj. kr., och utlåningskapaciteten var 196 milj. kr. Bolagens upplåning har efter tillkomsten av allmänna pensionsfonden skett huvudsakligen hos denna.

I proposition nr 2 till årets riksdag anförde chefen för finansdepartementet (s. 20) under punkten Tecknande av garanti för Lantbruksnäringarnas Primärkredit Aktiebolag att han fann det angeläget att såväl nämnda bolag som AB Industrikredit kunde fortsätta att expandera och att åtgärder därför borde vidtas för att öka deras upplåningsrätt. För AB Industrikredit kunde detta ske genom att upplåningsrätten höjdes från tio till femton gånger summan av bolagets eget kapital och garantifond. Departementschefen sade sig avse att senare föreslå Kungl. Maj:t att godkänna den ändring av bolagsordningen som behövdes för detta. Uttalandet lämnades utan erinran av statsutskottet (utl. nr 19, s. 5), vars utlåtande har godkänts av riksdagen. Vid AB Industrikredits bolagsstämma den 28 mars 1968 har beslut fattats om ifrågavarande ändring i bolagsordningen, vilken blir giltig under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande.

Utskottet

Ett stort antal frågor rörande näringslivets kapitalförsörjning har tagits upp i de motioner som utskottet här behandlar. Så gott som undantagslöst rör det sig om förslag som riksdagen prövat så sent som förra året. Några nya argument har motionärerna knappast framfört. Utskottet hänvisar därför i första hand till de motiv som legat till grund för riksdagens tidigare ställningstaganden och som i huvudsak framgår av den redogörelse som utskottet ovan lämnat.

Beträffande det förslag om en parlamentarisk utredning som framlagts i motionerna I: 657 och II: 835 vill utskottet till en början uttala, att det inte skulle vara realistiskt att på *en* utredning lägga uppgiften att genomtränga hela det område som det här är fråga om. De skilda punkterna i det föreslagna utredningsuppdraget får därför bedömas var för sig. Utskottet har i sitt föregående utlåtande, nr 23, separat tagit upp den punkt som avser utformningen av Sveriges investeringsbank AB.

Enighet torde råda om värdet av ett betydande enskilt sparande. Olika

åtgärder har också vidtagits för att stimulera därtill. Motionärerna framför nu tanken på särskilda skattepremier i samma syfte och förordar att frågan om sparstimulerande åtgärder görs till föremål för utredning. Riksdagen avslag förra året ett förslag i samma riktning. Något skäl för ett ändrat ställningstagande föreligger enligt utskottets mening icke.

Vilket mått av självfinansiering som skall anses önskvärt inom näringslivet är, som motionärerna framhåller, en besvärlig avvägningsfråga. Att spörsmålet uppmärksammas vid planeringen av näringspolitikens utformning bestryrktes förra året av propositionen om inrättande av Sveriges investeringsbank AB. Föredragande statsrådet diskuterade där vilken roll självfinansieringen bör spela och underströk bl. a. att självfinansieringen inte får underskrida en viss kritisk nivå om tillväxten i vår ekonomi skall kunna bestå. Motionärernas förslag går ut på att det skulle på ett mera detaljerat sätt slås fast vilken denna nivå skall bedömas vara för olika branschers och företagstypers del och under skiftande konjunkturer. Utskottet finner det lika litet som tidigare motiverat med en parlamentarisk utredning i detta syfte. Det torde vara till fyllest att frågan om näringslivets självfinansiering liksom hittills noga beaktas vid den fortlöpande reformverksamheten på finanspolitikens och näringspolitikens fält.

Att skapa förutsättningar för kreditmarknaden att smidigare än hittills tillgodose näringslivets behov har varit ett av syftena med den nyligen avslutade kreditinstitututredningen. En proposition grundad på denna utrednings förslag håller för närvarande på att utarbetas. Att i detta läge påkalla en ny utredning rörande kreditmarknadens utformning finner utskottet inte rimligt.

Statsmakternas intresse av att underlätta de mindre och medelstora företagens kapitalförsörjning kommer till uttryck på en rad olika sätt. En proposition med reformförslag grundade på 1962 års företagareföreningsutrednings betänkande har nyligen framlagts för riksdagen. Förutsättningar har vidare skapats för en utvidgning av AB Industrikredits utlåningskapacitet med över en halv miljard kr. Frågan härom hade f. ö. redan underställts riksdagen när motionerna I: 657 och II: 835 väcktes, i vilka föreslås åtgärder med samma syfte. Någon utökning av AB Företagskredits utlåningskapacitet synes för närvarande inte erforderlig. Ytterligare förslag som har betydelse för de mindre och medelstora företagens finansieringsmöjligheter är att vänta. Utskottet är därför inte berett att tillstyrka de krav på utredning beträffande dessa företags kapitalanskaffningsproblem som framläggs i motionerna I: 657 och II: 835, I: 666 och II: 849 samt I: 667 och II: 846.

Återstående här aktuella motionsyrkanden gäller möjligheterna att utnyttja allmänna pensionsfondens medel för investeringar i näringslivet. I motionerna I: 657 och II: 835, I: 182 och II: 238 samt I: 130 och II: 204 framhålls härvidlag särskilt att det vore önskvärt att de enskilda instituten på kreditmarknaden i högre grad kunde tas i anspråk för att tillhandahålla företa-

gen medel från fonden. När förslag av samma innebörd senast behandlades, hösten 1967, konstaterade utskottet att en utredning rörande frågor om allmänna pensionsfondens förvaltning m. m. var att vänta. Enligt vad utskottet nu har inhämtat fortskrider arbetet på att utforma direktiv för denna utredning. Det spörsmål som motionärerna tagit upp måste givetvis bli föremål för ingående uppmärksamhet vid det stundande utredningsarbetet. Någon anledning för riksdagen att göra framställning till Kungl. Maj:t i detta ämne föreligger enligt utskottets mening icke. I sammanhanget må f. ö. understrykas att — såsom framgår av ovan lämnade uppgifter — en betydande och under det senaste året växande andel av allmänna pensionsfondens medel på olika sätt kommit näringslivet till godo.

Det önskemål om en översyn av reglementet angående allmänna pensionsfondens förvaltning som framförs i motionerna I: 74 och II: 64 syftar till att skapa möjligheter för ett direkt engagemang från fondens sida i olika företag. Även detta spörsmål torde komma att få tas upp vid den nyss omtalade utredningen. Till någon åtgärd från riksdagens sida ger motionärernas yrkande icke anledning.

Åberopade vad här anförts hemställer utskottet,

A. att riksdagen avslår följande motioner, nämligen

a) I: 657 och II: 835, såvitt nu är i fråga;

b) I: 182 och II: 238, såvitt nu är i fråga;

c) I: 130 och II: 204;

d) I: 666 och II: 849; samt

e) I: 667 och II: 846;

B. att riksdagen avslår motionerna I: 74 och II: 64, såvitt nu är i fråga.

Stockholm den 2 april 1968

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle (s), Åke Larsson (s), Palm (s), Åkerlund (h)*, Lundin (s), Stefanson (fp), Mattsson (cp)* och Brundin (h);

från andra kammaren: herrar Regnéll (h), Hagnell (s), Berglund (fp), Franzén i Motala (s), Börjesson i Glömminge (cp), Bengtsson i Landskrona (s), Ekström i Iggesund (s) och Löfgren (fp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar Åkerlund (h), Stefanson (fp), Mattsson (cp), Brundin (h), Regnéll (h), Berglund (fp), Börjesson i Glömminge (cp) och Löfgren (fp), vilka ansett

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 11 med orden »Ett stort antal» och slutar på s. 13 med orden »näringslivet till godo» bort utbytas mot ett avsnitt av följande lydelse:

»Ett stort antal frågor rörande näringslivets kapitalförsörjning har tagits upp i de motioner som utskottet här behandlar. Vad som föreslås är i samtliga fall utredningsverksamhet i syfte att skapa en grund för åtgärder som kan förbättra företagets investeringsmöjligheter och sålunda leda till rationellare produktionsmetoder och förbättrade produktionsresultat. Icke minst för de företag som arbetar i internationell konkurrens är åtgärder av sådant slag ett livsvillkor. De nuvarande sysselsättningssvårigheterna utgör en allvarlig påminnelse om de konsekvenser som kan uppkomma i fall näringslivets utveckling hämmas.

Av de spörsmål som behandlas i motionerna I: 657 och II: 835 vill utskottet här först beröra självfinansieringsgraden inom näringslivet. Att rätt avväga denna är, som motionärerna framhåller, en besvärlig uppgift. Om företagets självfinansieringsförmåga stiger över en viss gräns kan resultatet bli en icke önskvärd trögrörlighet inom näringslivet. Farhågor för en sådan utveckling finns det emellertid nu ingen anledning att hysa. Under 1960-talet har nämligen näringslivets självfinansieringsförmåga minskats mycket kraftigt. Man har ibland, t. ex. i förra årets proposition om den statliga investeringsbankens inrättande, försökt göra gällande att en ytterligare minskning är försvarbar och att den kan kompenseras genom ökad lånefinansiering. Utskottet delar inte denna uppfattning utan finner det ofrånkomligt att en sådan förskjutning kommer att skada investeringsviljan. Framför allt måste benägenheten för risktagande investeringar beräknas avtaga. Det framstår i nuvarande läge som nödvändigt att förstärka näringslivets självfinansieringsförmåga. I syfte att ange normer för åtgärder i denna riktning bör enligt utskottets mening utredas vilken grad av självfinansiering som under växlande förhållanden skall anses erforderlig för olika företagstyper, om en önskvärd ekonomisk tillväxt skall kunna säkras.

Om kapital utifrån skall kunna tillföras företagen i tillräcklig utsträckning måste de totala resurserna utvidgas. Detta förutsätter ett ökat sparande. Visserligen är sparkvoten i Sverige för närvarande relativt hög, men en ytterligare höjning bör vara möjlig. Särskilt angeläget anser utskottet det vara att det enskilda sparandet stimuleras. Härigenom skulle skapas en motvikt mot den ensidiga satsning på det offentliga och kontraktuelle sparandet som ägt rum under de senaste åren och som givit myndigheterna ökade möjligheter att styra den privata företagsamheten. Vid en utredning rörande

sparstimulerande åtgärder bör såväl direkt som indirekt verkande metoder övervägas. Till de förra kan räknas en ökad skattemässig premiering av sparandet, till de senare framför allt en konsekvent strävan att bekämpa inflationen, vilken i dag särskilt torde drabba småspararna.

En ytterligare förutsättning för tillfredsställande kapitaltillförsel till företagen är att kreditmarknaden bringas att fungera mera effektivt genom liberalisering av gällande bestämmelser. Kreditinstituten bör få ökade möjligheter att bevilja krediter utan rigorösa krav på realsäkerhet. Med en sådan uppjukning skulle kapitalet kunna fördelas mellan olika företag och projekt på ett mera utvecklingsbefrämjande sätt än för närvarande. Vidare bör de få rätt att i större utsträckning än nu lämna långfristiga, tidsbestämda lån, som ger företagen bättre förutsättningar att planera sin investeringsverksamhet på lång sikt. Vissa förslag i nu angivna hänseenden har framlagts av kreditinstitututredningen. Ytterligare överväganden erfordras emellertid rörande nya inlåningsformer för kreditinstituten, nya kreditformer, en bättre fungerande aktiemarknad, nya former för långsiktig kapitalplacering från allmänheten, osv.

Såväl i de hittills diskuterade motionerna som i motionerna I: 182 och II: 238 samt I: 130 och II: 204 begärs en utredning av möjligheterna att i ökad utsträckning kanalisera medel från allmänna pensionsfonden till näringslivet genom kreditmarknadsinstituten. Särskilt bör därvid, säges det i de sistnämnda båda motionerna, beaktas möjligheterna att utnyttja banksystemet för en vidgad marknadsmässig användning av pensionsmedlen.

Utskottet finner det vara ett centralt önskemål att allmänna pensionsfondens resurser i framtiden skall kunna ställas till näringslivets förfogande även i andra former än för närvarande. Såsom framhölls i det förra året framlagda betänkandet om finansiella långtidsperspektiv inom samhälls-ekonomi skulle en vidgad medverkan från affärsbankernas sida kunna vara ett sätt för fonden att lösa vissa resurs- och riskfördelningsproblem. En ökad långfristig utlåning från affärsbankerna skulle, såsom föreslagits eller antytts i motionerna, kunna finansieras genom en försäljning av förlagsbevis från bankerna till fonden. Andra länkbara utvägar vore att fonden övertog delar av bankernas obligationsinnehav och att specialinstitut för kreditgivning till företag bildades under bankernas medverkan och med medel från fonden såsom bas. Utskottet anser det angeläget med en snar utredning av dessa och liknande uppslag.

Flera av de förslag som behandlats ovan ter sig särskilt betydelsefulla för de mindre och medelstora företagen. Speciella åtgärder i syfte att tillgodose dessa företags kapitalbehov har dessutom begärts dels i de redan berörda motionerna I: 657 och II: 835, dels i motionerna I: 666 och II: 849, vari föreslås inrättande av ett emissionsinstitut, avsett att tillhandahålla riskvilligt kapital till mindre och medelstora företag, samt I: 667 och II: 846, vari bl. a. familjeföretagens problem diskuteras.

De mindre och medelstora företagen befinner sig i fråga om finansierings-

möjligheter avgjort i ett sämre läge än de större företagen. Deras självfinansieringsförmåga är lägre, och det ställer sig svårare för dem att erhålla kapitaltillskott utifrån. Samtidigt är det obestridligt att dessa förslag generellt sett utgör ett mycket dynamiskt element inom näringslivet. Reformarbetet på kredit- och kapitalmarknaden bör därför särskilt ta sikte på att skapa bättre finansieringsförhållanden för de mindre och medelstora företagen. Bland de åtgärder som i synnerhet förtjänar prövas är tillskapandet av emissionsinstitut och investeringsbolag med verksamheten inriktad på denna företagsgrupp. Utskottet vill härvidlag betona skillnaden mellan å ena sidan investeringsbolag som begränsar sina aktieförvärv till minoritetsposter, såsom förutsatts bli regeln för de i motionerna I: 657 och II: 835 föreslagna bolagen, och å andra sidan investeringsbolag som på det i motionerna I: 667 och II: 846 kritiserade sättet skaffar sig dominerande intressen i olika mindre företag och därmed framstår som instrument för ökad maktkoncentration och försvagad konkurrens.

AB Industrikredits och AB Företagskredits verksamhet behandlas i motionerna I: 657 och II: 835. Bl. a. förordas där förhandlingar om en utökning av aktiekapitalet i de båda instituten. Behov därav synes för närvarande inte föreligga. Däremot bör utan dröjsmål vidtas åtgärder dels för att liberalisera deras säkerhetsbestämmelser och dels för att öka deras utredningskapacitet, så att låneärendena kan få en snabbare behandling än för närvarande.

De uppslag till reformer i syfte att förbättra näringslivets kapitalförsörjning som här behandlats bör enligt utskottets mening helst prövas inom ramen för en samlad parlamentarisk utredning, såsom föreslagits i motionerna I: 657 och II: 835. Vissa utredningsuppgifter kan dock böra tagas upp i annat sammanhang. Detta gäller främst spørsmålet om kanalisering av medel från allmänna pensionsfonden till näringslivet genom kreditmarknadsinstitutet. Att ange vägar härför måste ingå i programmet för den utredning rörande frågor om allmänna pensionsfondens förvaltning som enligt vad utskottet tidigare (utl. 1967: 49) meddelat är att emottas. Utskottet vill här ytterligare understryka att det är angeläget att denna utredning snart kommer till stånd.»

dels att utskottet under A. bort hemställa,

»A. att riksdagen med bifall till följande motioner, nämligen

- a) I: 657 och II: 835, såvitt nu är i fråga;
- b) I: 182 och II: 238, såvitt nu är i fråga;
- c) I: 130 och II: 204;
- d) I: 666 och II: 849; samt
- e) I: 667 och II: 846,

hos Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt parlamentarisk utredning av frågor rörande näringslivets kapitalförsörjning i enlighet med vad utskottet ovan anfört;»